

Bir düşünce romanı: Niteliksiz Adam

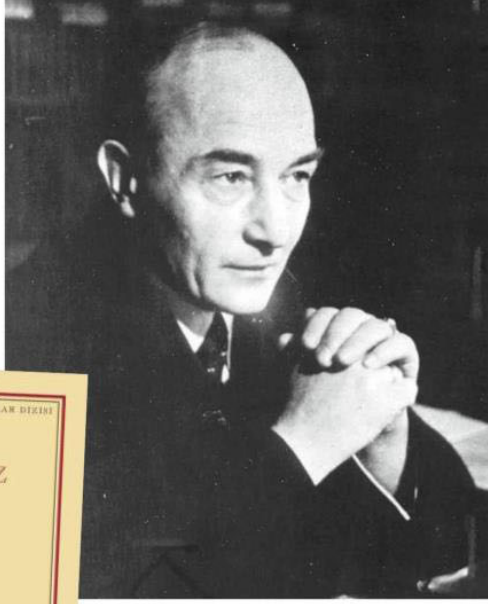
Tacim ÇİÇEK

Avusturyalı yazar Robert Musil'in (1880-1942) *Niteliksiz Adam* adlı romanını, çevirilerini keyifle okuduğum -ışık içinde olsun- Ahmet Cemal'den okumak büyük bir şans ve mutluluk. Çünkü çevirisini yaptığı her kitapta özenli, titiz ve aslına sadık davranmış bir çevirmendi o.

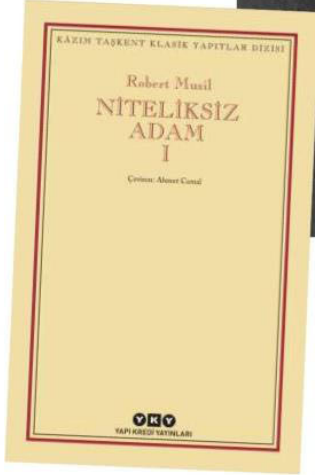
Niteliksiz Adam, gerçekte bir çağ ve geçiş dönemi romanı olarak özetlenebilir belki ama bunun da ötesinde bir başyapıttır. Ötesinde olması, Lawrence Sterne, James Joyce, Kafka ve Marsel Proust'la birlikte 20. yüzyıl romanlarının öncülü olması yüzünden de değil üstelik. Ya da 1921'den başlayarak ölünceye kadar neredeyse her gün çalışmış olması da değildir Musil'in... Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nu simgeleyen bir ülkede (İmpKralya) modernlik sürecindeki toplumun bir bireyi üzerinden kurgular kendi roman gerçekliğini, yazar. Ki Ulrich'tir bu birey ve Niteliksiz Adam'dır. Çünkü tüm çalkantılarını sergilediği bu bireyin bir ayağıyla 'eski'de diğeriyle de 'yeni'de olmasını ilmek ilmek işler ete kemiğe büründürür. Oblomov gibi bir kalıp yargı sığara dönüşmüş olması, zamanın ötesine akması bu yüzdendir.

HİÇ TEREDDÜT ETMEDEN YAZAR OLDU

Musil ve yazdıkları konusunda önemli kaynak kişilerden olan Ernst Fischer, onun için şöyle der: 'Avusturya-Macaristan ordusunun bu genç subayı, önceleri makine mühendisliği ve felsefe öğrenimi gördü. Mühendis oldu. Musil Renkli Çarkı'ı icat etti. Başlangıçta iş yaşamına kök saldı. İmparatorluk yıkılıncaya 1920-1922 arasında Avusturya Federal Ordu İşleri Bakanlığında uzman danışmanlık yaptı. Sonra Berlin'e gitti ve hiç tereddüt etmeden de yazar oldu...' İyi ki de olmuş. Çünkü Berlin'de bir çevre edinince aklına gelen bu kapsamlı romanın konusunu bir yazar arkadaşına yazması için anlatmış. Yazar arkadaşıda yazmamış, her nedense... O da iyi ki yazmamış, yoksa bambaşka bir Niteliksiz Adam romanı çıkacaktı ortaya ve biz de Musil'in Niteliksiz

Fotoğraf: Wikimedia Commons

Adam'ından mahrum olacaktık belki de. Musil, 1906'da 26 yaşındayken 'Öğrenci Törless'in Karmaşaları' adlı bir roman yazar. Dönemin eğitim kurumlarındaki akran zorbalığının tedirgin edici atmosferinden söz eder, öğrenciler üzerinden ve okul çatısı altındaki gizli kırmızı odada yaşananları aktararak... Başka hikâyeler ve oyunlar da yazar Musil ve hiçbirinden kendisi de hoşlanmaz, istediği, beklediği karşılığı da göremez. Fischer'e göre, bütün bunlar onu Niteliksiz Adam'ı yazmaya yöneltti sonunda.

OLMASI GEREKENİ ANLATMAK

Musil'e göre, üslup düşüncenin tam olarak işlenmesidir ve edebiyatın da görevi, olanı değil fakat olması gerekeni de anlatmaktır. Gerçek, edebiyat için malzemedir. Bu yüzden de çalkantıları, çelişkileri olan bir toplumda yaşadığı için, bu çöküşü ve sonuçlarını betimlemekten kendini alamaz. Yine Fischer, Musil'in gerçekliği edebiyatla dillendirme açısından Gorki'den etkilendiğini belirtir. Musil de, güncesinde Maksim Gorki'ye hayranlığını ve Gorki'nin gerçeği yansıttığını gıpta ettiğini yazmıştır. Gorki'nin öz yaşamından soğurduğu üçlemenin (Çocukluğum, Ekmeğimi Kazanırken ve Benim Üniversitelerim) ikinci kitabını (Ekmeğimi Kazanırken) okuduğu sırada kendi yaşamını benzer biçimde romanlaştırmak istediğini açıklar güncesinde ama onun kadar güzel anlatamayacağına inandığından vazgeçer ve öz yaşamını, ömrünü verdiği Niteliksiz Adam'a

serpiştirir kısmen.

Musil, Niteliksiz Adam'ın akışı içinde yeni bir toplumsal düzenin gerekli olduğunu, toplumsal yapının insanlığın gereksinimiyle uyummadığını anlatır ve eksik olanın işlev olduğunu, içeriklerin olmadığını da altını çizer. Hatta Ulrich'i bir genç sosyal demokratla söyleştirirken, insanlığın er ya da geç herhangi bir biçimde sosyalist örgütlenmeye gideceğini dedirtir, öyle biri olmadığı hâlde Musil içinde oldukları gerçekliklerin sonucunda öyle bir toplumsal değişime uğrayacaklarını nesnellik olarak birçok yerinde romanının dile getirir.

THOMAS MANN HAKLI ÇIKMIŞTIR

Bitmemiş bir başyapıt olsa da romandaki olaylar genel olarak üç sahnede birden geçer. Birinci sahne, Habsburg Monarşisinin çöküş süreci, ikincisi varlığı tartışılır bir düzende insanlığın acınası durumları, üçüncüsü de felsefe düzlemindeki gerçeklikler sorunudur. Çünkü Musil'e göre yazar 'kesinlikle sezgiyle yaratan biri değil...' Ya kimdir yazar? 'zamanının bilgisiyle ve o zamanın yararları doğrultusunda yaratan kişidir, yazar.' Ve kendisi de bunun gereğini yapmıştır Niteliksiz Adam'la. Marcel Proust'un hayatının son 14 yılında yazdığı ve aristokrasinin çöküşü ile orta sınıfın yükselişi dönemine denk gelen Üçüncü Cumhuriyetçiler yönetimi altında gerçekleşen büyük toplumsal değişimleri yedi cilt boyunca işlediği *Kayıp Zamanın İzinde* nasıl ki 20. yüzyıl edebiyatının en büyük eserlerinden biriyse *Niteliksiz Adam* da öyle bir eserdir. Bu yüzden de Musil'e yazdığı bir mektupta, 'ölümsüzlüğünden sizinki kadar emin olduğum bir başka yaşayan Alman yazar yok...' diyen Thomas Mann haklı çıkmıştır dediğinden dolayı.

İLİNTİLİ, ANLAMLI VE DÜŞÜNDÜRÜCÜ

Kitabı eline alan okur, romanın kurgusal hayat gerçekliğinin akışı boyunca Ulrich'in bu ikileminin anlatımı karşısında büyülenecektir. Aynı zamanda Ulrich'in kararsızlığı, ikilemi yanında o geçişin doğal sonucu olan çelişkilerin üstesinden gelip gelemeyeceğine de tanık olacaktır. Ayrıca, Niteliksiz Adam üzerine önemli inceleme yapan Virgil Newmoianu'ya göre de sadece yazarın odaklandığı soruna değil yakın geleceği de çok çarpıcı biçimde sergilediğinden dolayı zamanının oldukça ötesinde bir roman olduğunu da anlayacaktır. Bu yüzden okuduğum onca derinlikli, katmanlı roman için düşündüğüm cümleyi Niteliksiz Adam da misliyle hak ediyor diyeyim. O cümle de şu: Okurken, atlanacak tek sözcük bile yok. Birbirleriyle ilintili, anlamlı, derinlikli, düşündürücü cümleler toplamından oluşan muhteşem bir düşünce romanı. Bunu demek hiç de abartı değil...